

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

ВИВЧЕННЯ ОРКЕСТРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Методичні рекомендації
для студентів вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Спеціальність
“Народна художня творчість”

Спеціалізація
“Народне інструментальне мистецтво”

Київ 2007

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

ВИВЧЕННЯ ОРКЕСТРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Методичні рекомендації

для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 76 с.

Укладачі:	С. М. Сукретна, М. В. Сукретний – викладачі Ніжинського училища культури і мистецтв ім. М. Заньковецької
Рецензенти:	М. О. Шумський – доцент Ніжинського державного університету ім. М. В. Гоголя, заслужений артист України С. М. Білоконєв – викладач КВНЗ “Київське обласне училище культури і мистецтв”
Редактор	О. Й. Погребна
Відповідальний за випуск	Т. Ф. Стронько

Навчальне видання

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографічний
Ум. друк. арк. 4,42. Наклад 100 прим.

ПП “НОВА КНИГА”

21029, м. Вінниця, вул. Квятека, 20;

Тел./факс: (0432) 52-34-82, 52-34-81

E-mail: zbut@novaknyha.com.ua

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2646 від 11.10.2006 р.

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв, 2007

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Самодіяльним фольклорним колективам належить важливе місце у здійсненні естетичного виховання населення України. Покращення роботи самодіяльних оркестрових колективів залежить від того, наскільки грамотно буде організоване навчання їх учасників гри на оркестрових інструментах.

Курс “Вивчення оркестрових інструментів” є однією з профілюючих дисциплін. Він органічно пов'язаний з “Оркестровим класом”, “Навчальною практикою зі спеціалізації”, “Інструментознавством” тощо, а також із дисциплінами музично-теоретичного циклу. Тільки комплексне вивчення всіх перерахованих дисциплін, їх взаємозв'язок і послідовність у вивченні сприяють досягненню головної мети курсу – вихованню професійно грамотного керівника самодіяльного творчого колективу народних інструментів.

Основні завдання методичного забезпечення:

- прищеплення студентам основних навичок гри на народних інструментах: *кобза (домра), сімейство домр, балалайка, сімейство балалайок, сопілка, гітара, бандура, баян (акордеон)*;
- ознайомлення з методикою навчання гри на народних інструментах;
- ознайомлення з методичною та нотною літературою для народних інструментів;
- підготовка студентів до гри у навчальному оркестрі училища.

Вивчення оркестрових різновидів кобз, балалайок передбачає вивчення уривків з оркестрових партій. При вивченні оркестрових інструментів особливе значення мають самостійні заняття студентів та їх виконавська практика в оркестрі, ансамблі.

Однією з найважливіших і найвідчутніших проблем, яка непокоїть кожну молоду людину, що прийшла навчатися на перший курс училища культури і мистецтв, є питання організації навчального процесу і, зокрема, індивідуальних занять на інструментах.

Більшу частину часу занять на інструментах у студентів носять самостійний характер. Дані методичні рекомендації покликані допомогти студентам організувати свою систему занять. Кожен студент повинен навчитись відбирати необхідний матеріал для розвитку своєї

особистості. При організації самостійної роботи потрібно знати, що процес розвитку виконавських навичок суто індивідуальний, тому що пов'язаний з природними професійними даними, музичним рівнем підготовки студента на момент заняття. З урахуванням цих факторів кожний студент повинен щоденно обирати для себе доцільне навантаження, тривалість занять та нотний матеріал.

Слід також пам'ятати, що успіх самостійних індивідуальних занять залежить від таких факторів, як регулярність занять, їх послідовність (від простого до складного), свідоме засвоєння матеріалу та працелюбність. Студент, зустрічаючись із педагогом, як правило, раз або двічі на тиждень, решту часу має працювати самостійно. Тому в процесі навчання дуже важливим є самоконтроль та правильна побудова самостійних домашніх занять.

Пропонований нотний матеріал та методичні рекомендації до них є допомогою студентів, який навчається грі на народних інструментах (кобза, балалайка, бандура, гітара, сопілка).

ВИВЧЕННЯ КОБЗИ (ДОМРИ ПРИМА)

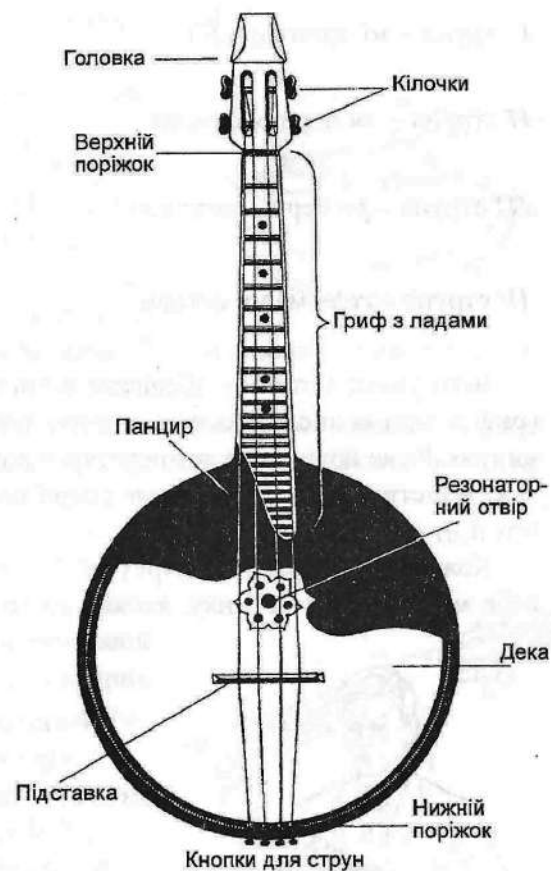
- Устрій інструмента, його нотації і звучання, його роль в оркестровому колективі.
- Правила догляду за інструментом і його зберігання.
- Основні положення виконавської постави, положення інструмента під час гри, особливості постановки лівої та правої руки, спосіб тримання медіатора.
- Способи звуковидобування медіатором: удар вниз та вгору, тремоло окремо на кожний звук, піцкато (великим пальцем правої руки).
- Основні прийоми гри та регулювання сили звука.
- Штрихи (*стакато, спікато, деще, легато, нон легато* тощо).
- Загальні відомості про позиції на інструменті, принципи переходу з однієї позиції в іншу, поняття раціональної аплікатури.

Чотириструнна домра (кобза) є одним із видів сімейства струнних щипкових музичних інструментів. Інструмент складається із двох основних частин – корпуса та грифа.

Плоска частина корпуса називається *верхньою декою*; овальна – *нижньою*. На верхній деці є резонаторний отвір, який підсилює гучність та повноту звучання інструмента. Панцир – дощечка, яка оберігає верхню деку від пошкодження. На верхній деці встановлюється підставка для струн, яка піднімає їх на певну висоту над грифом і в той же час є провідником звука від вібруючої струни до деки.

Гриф складається із дерев'яної пластини та головки. Плоска частина грифа розділена вузькими поперечними металевими поріжками, проміжки між якими називаються *ладами*. У головку грифа вмонтований кілочковий механізм, за допомогою якого натягуються струни і настраюється інструмент. Між головою та верхньою площиною грифа існує невеличкий виступ, який називається *верхнім поріжком*. Цей поріжок разом з підставкою піднімає струни на необхідну висоту над грифом.

Правильність установки підставки для струн визначається відстанню від головки до 12-го поріжка, яка повинна точно відповідати відстані від 12-го поріжка до підставки. Для настройки інструмента використовують музичний інструмент, який має постійний стрій – рояль, піаніно, баян, акордеон.

I струна – *мі* другої октави

II струна – *ля* першої октави

III струна – *ре* першої октави

IV струна – *соль* малої октави

Інструмент потрібно зберігати в чистоті. Струни, верхню деку та гриф з ладами після кожного заняття потрібно протирати сухою тканиною. Різке коливання температури, волога негативно впливають на якість інструмента. Інструмент потрібно зберігати у футлярі або ж у чохлі.

Кожний, хто грає на домрі (кобзі), повинен навчитись робити для себе медіатор – пластинку, якою добувається звук. Якість медіатора, його величина, товщина, спосіб заточки впливають на звук інструмента.

Посадка граючого включає в себе:

1. Природне, фізіологічне та естетичне положення корпусу.
2. Стійке положення під час гри.

Правильна посадка повинна створювати контакт виконавця з інструментом і сприяти знаходженню та відпрацюванню раціональних ігрових рухів, забезпечуючи гарне звучання інструмента. Спина під час гри на інструменті повинна бути рівною, лікті – злегка відведені в сторони. Праву ногу кладуть на ліву або ж на підставку для того, щоб підняти інструмент та випрямити корпус. Необхідно звернути увагу на звільнення рук від напруги.

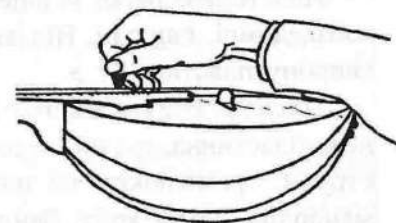

Постановка рук при грі на кобзі (домрі)

Права рука:

1. Плече вільно опущене, лікоть злегка відведений у сторону.

2. Передпліччя лежить на краю деки, створюючи маленький кут по відношенню до лінії струн. Права рука торкається інструмента передпліччям і злегка розігнутим у суглобі першої та другої фаланги мізинцем. Площина кисті – паралельна площині деки. Мізинець ковзає по панциру.

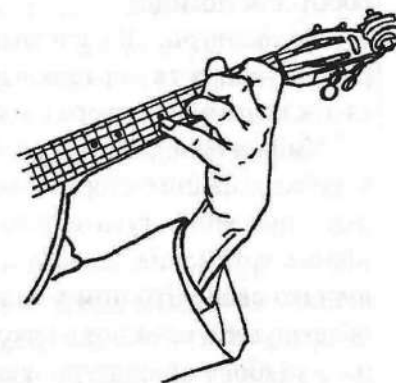
3. Усі пальці напівзігнуті. Медіатор тримається кінцевими фалангами напівзігнутих великого та вказівного пальців, які охоплюють приблизно дві третини довжини медіатора. Місце медіатора – трохи далі голосника у напрямку до довжини грифа, кисть – напівзігнута.

Ліва рука:

Правильне положення залежить від усього положення домри. Лінія грифа повинна бути під кутом 30 градусів відносно горизонтальної площини.

Основні вихідні положення для постановки лівої руки:

1. Лінія кисті та передпліччя рівна або ж трішки прогнута за рахунок невеликого згину в кисті.
2. Гриф злегка підтримується рівним великим пальцем та лежить на суглобовій основі вказівного пальця. Великий палець фіксує положення грифа й не дозволяє йому при натиску пальців на лади зісковзнути у впадину між великим та вказівним пальцями.
3. Пальці лівої руки напівзігнуті, готові торкнутись струни так, щоб вона розділила подушечку пальців пополам.
4. Відстань між подушечками першого та четвертого пальців повинна забезпечувати виконання на одній струні діатонічного тетрахорду у розмірі чистої кварта без м'язової напруги.

Медіатор. Походить від латинського слова *mediator* – посередник.

Пластинка, перо, кільце з “кігтем”, яким видобувається звук на кобзі, домрі, бандурі. Він виготовляється з різних матеріалів: шкіри, капрону, пластику і т. д.

Плектр. Від грецького слова “ударяю”. Кістяна, пластмасова, металева пластинка, гусяче перо, кільце з “кігтем”. Плектром защипують струни, тремлюють на плектрних музичних інструментах – цитрі, мандоліні, домрі, кобзі, бандурі.

Позиції рук – від латинського “положення”. Це положення руки та пальців виконавця під час гри на музичному інструменті по відношенню до грифу. При грі на грифі позиція рук визначається співвідношенням і взаємодією першого та великого пальців, що дозволяє виконувати потрібну послідовність звуків без переміщення рук. Місце положення позиції визначається відстанню від поставленого на струні першого пальця. На кобзі (домрі) існує 13 позицій. Найбільш задіяні в роботі сім позицій.

Аплікатура. Від латинського “прикладую”, “притискаю”. Спосіб розташування та порядок чергування пальців при грі на інструменті, а також позначення цього способу в нотах.

Уміння знаходити природну та раціональну аплікатуру складає одну з найважливіших сторін виконавської майстерності музиканта. Добре підібрана аплікатура сприяє її виразності, полегшує виконання технічних труднощів, допомагає виконавцю освоїти музичний матеріал, швидко оволодіти ним у цілому, в деталях, розвиває музичну пам'ять, полегшує читання нот з аркуша, розвиває орієнтацію на грифі. Від умілого підбору аплікатури, яка одночасно забезпечує потрібний звук та зручність руху, залежить якість виконання музичного твору.

В аплікатурі кожного виконавця, поряд з деякими загальними принципами, виступають індивідуальні особливості. На вибір аплікатури впливає будова рук виконавця. Аплікатура тісно пов'язана з позиціями рук.

Пальці лівої руки виконавця позначаються:

1 – вказівний; 2 – середній; 3 – безіменний; 4 – мізинець; ВП – великий. Якщо вказана аплікатура відсутня, то потрібно грати в 1-й

Таблиця позицій

	I струна	II струна	III струна	IV струна
Перша позиція				
Друга позиція				
Третя позиція				
Четверта позиція				
П'ята позиція				
Шоста позиція				
Сьома позиція				

позиції. Відкрита струна позначається – 0. Цифра над нотою означає палець лівої руки, одночасно вказуючи на позицію, в якій потрібно грати до наступного аплікатурного позначення. Римські цифри *I, II, III, IV* – позначають струни.

Штрихи та види звуковидобування на інструментах групи кобз (домр)

Штрих – рисочка. Прийом виразного звуковидобування.

Підготовлений медіатор – медіатор, який торкається струни перед звуковидобуванням.

Непідготовлений медіатор – медіатор, який знаходиться на деякій відстані від струни.

Вертикальний медіатор – медіатор, перпендикулярний деці.

Нахилений медіатор – розташований так, що між його площиною і площиною деки утворюється кут. При грі застосовуються нахили медіатора вправо та вліво. Нахили виконуються за рахунок рухів передпліччя.

Удар медіатора – одноразове видобування звуку непідготовленим медіатором.

Щипок медіатора – одноразове видобування звуку підготовленим медіатором.

Рух медіатора вправо – рух медіатора паралельно площині деки, у напрямку від товстішої струни до тоншої.

Позначається: \ або V

Рух медіатора вліво – рух медіатора паралельно площині деки, у напрямку від тоншої струни до товстішої.

Позначається: / або Λ

Перемінні удари – одноразове видобування звуків ударами в протилежні сторони.

Позначається: \ / або V Λ

Тремоло – періодично повторні удари (щипки) медіатором по струнах вниз і вгору з певною частотою. Тремоло, яке починається і закінчується на одному звуці, називається *окремим*, а тремоло, яке охоплює послідовно не менше двох звуків, – *зв'язним*. Послідовне виконання позначається лігою. Якщо виконавцю невідомо, що даний звук необхідно тремоловати, то над нотою чи під нотою проставляють горизонтальну рисочку: —

Піцicato – (італ. *Pizzicato* – щипок). Видобування звуку за допомогою щипка одним із пальців правої руки (великим) **ВП** або середнім – **Ср.П**. Перехід до гри медіатором позначається:

- *мед.* або лат. *mediator*
- *піцicato* або італ. *pizz*

Вібрато – (від італ. *Vibrato*). Це є вібрація за допомогою правої руки. Після удару медіатором долоня притискає струну за підставкою, коливаючи передпліччям.

Глісандо – ковзання по струні від ноти до ноти у хроматичній послідовності на різні інтервали. Звучання може бути наростаючим, затухаючим або рівним. Позначається: *gliss*

Указує, від якої ноти до якої потрібно грати хроматизм, і ставиться тривалість цього ходу.

Стакато – коротко. Після різкого удару швидко опустити струну, між звуками повинні бути паузи. Звуки короткі.

Деташе – виділяючи. Грати ударом, який переходить у тремоло, з послідовним зменшенням коливального руху затухаючого звуку. *Позначається:* >

Нон легато – без зв'язку. Тремоло, яке закінчується зняттям медіатора вгору. Перехід від одного звуку до іншого відбувається відокремлено.

Робота над вправами

Для відпрацювання правильної постановки пальців та координації лівої та правої рук слід брати вправи або ж п'єси, які починаються у висхідному русі.

Навчання гри на кобзі (домрі) або ж на інструментах групи кобз (домр) слід починати з вправ, які виконуються перемінним щипком. Він допомагає закріпити правильну постановку правої руки і правильне положення медіатора. Першу вправу слід виконувати перемінним щипком на відкритих струнах, починаючи з другої струни. Рух медіатора при цьому обмежений сусідніми струнами, що не дозволяє збільшити амплітуду рухів кисті правої руки.

Вправа 1

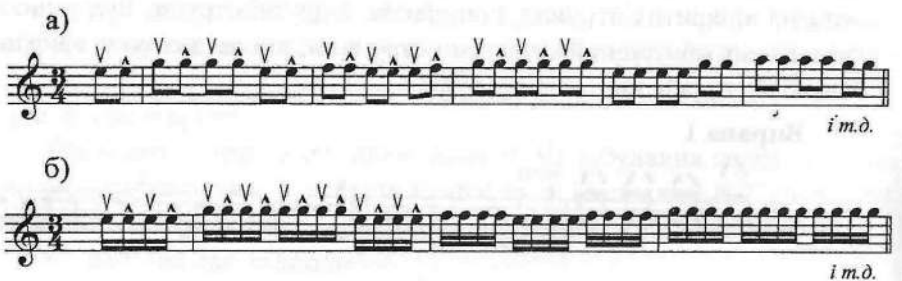
The image shows two staves of musical notation for Exercise 1. The first staff contains measures 1 through 3. Measure 1 starts with a treble clef and a common time signature. It features a sequence of eighth notes with fingerings 1, 2, 3, 4, 3, 2, 1. Above the first measure, there are three upward-pointing arrows with the number 6 above them, indicating a specific bowing technique. The word 'simile' is written above the second measure. The second staff contains measures 4 through 6. Measure 4 continues the eighth-note sequence with fingerings 4, 3, 2, 1, 2, 3, 4. Measure 5 has fingerings 3, 2, 1, 2, 3, 4. Measure 6 has fingerings 4, 3, 2, 1, 2, 3, 4. The piece concludes with a double bar line and a final note with a fermata.

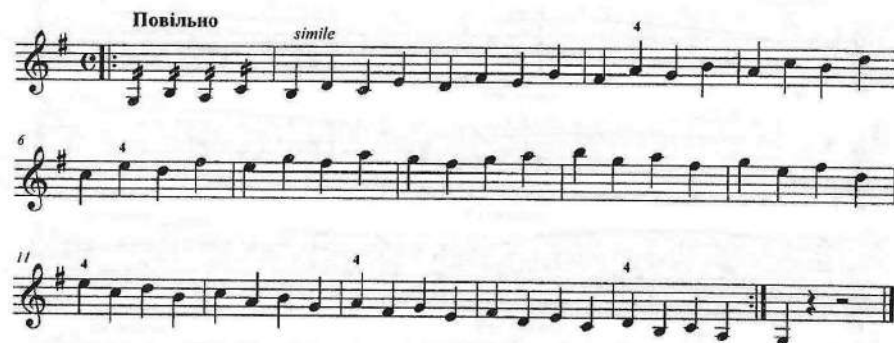
Вправа 2

Вправа 3

Вправа 4

Для гарного звучання домри потрібно:

1. Дотримуватись правил посадки, постановки рук і тримання медіатора.
2. Знайти таку точку зіткнення медіатора зі струною, в якій відбувається найкращий звук.
3. Необхідно, щоб права рука робила рівномірні коливальні рухи (не торкаючись сусідніх струн) і щоб звучання при ударі (щипку) медіатором вниз і вгору було рівноцінним.
4. Притискати струну до ладів з таким зусиллям, щоб звук не був тьмяним і не виникало деренчання.
5. Ставити пальці лівої руки на лади не посередині, між металевими пластинками, а біля пластинки, що знаходиться ближче до корпусу інструмента.
6. Чим сильніше робити удари (щипки) по струні медіатором, тим голосніший звук.

Із перших занять студент повинен привчатися до самоконтролю.

Тремоло – один із основних і найхарактерніших способів звуковидобування на кобзі (домрі) та інструментах групи кобз (домр) (альт, тенор, бас). Зазвичай тремоло починають вивчати на II або III струнах, адже рух медіатора обмежений сусідніми струнами знизу і зверху.

Andante

Вправи потрібні для того, щоб студент поряд з правильною постановкою пальців на грифі й відпрацюванням різних прийомів звуковидобування міг практично засвоювати розташування нот на струні й тривалість їх у різних ритмічних комбінаціях. Пізніше ці вправи можна використовувати для гри на I, III та IV струнах, а також на інструментах групи кобз (альт, тенор, бас).

Для досягнення *legato* у повільному та помірному темпах – кожний звук виконується чергуванням ударів медіатором вниз і вгору безперервним тремолованням. Під час гри *legato* на одній струні рівномірний коливальний рух кисті правої руки зберігається в момент переходу від одного звука до іншого. При виконанні *legato* на різних струнах потрібно, зберігаючи рівномірний коливальний рух кисті правої руки, вільно, плавно й непомітно переносити медіатор з однієї струни на іншу.

Робота над гамами, арпеджіо

Систематична робота над гамами та арпеджіо необхідна тому, що вона розвиває координацію рухів пальців лівої та удари по струні правої руки, розвиває навички ритмічного виконання, дає можливість набутти правильних аплікатурних навичок та оволодіти різними прийомами звуковидобування на інструменті.

Ре - мажор

Ре - мінор

Уральские припевки

Журавель

Українська народна пісня

Помірно

Реве та стогне Дніпр широкий

Українська народна пісня

Протяжно

Будь со мной

Чеськая пісня

Оживленно

У процесі вивчення гам та арпеджіо виконувати їх слід у доступному для виконання темпі, із застосуванням різноманітних динамічних нюансів, домагаючись систематичного підвищення якості їх виконання. Гра гам і арпеджіо різноманітними штрихами в різних позиціях надає можливість полегшити процес оволодіння технічними труднощами, які будуть зустрічатися при грі п'ес чи оркестрових партій.

Обов'язково потрібно привчатись грати не дивлячись на гриф, щоб у центрі уваги був завжди тільки нотний текст гами, вправи, п'еси або оркестрової партії.

Кількість часу для самостійної роботи залежить від складності завдання, також від етапу навчання та від здібностей студента. Але при всіх цих обставинах заняття на інструменті повинні бути регулярними.

ВИВЧЕННЯ ГРУПИ КОБЗ (ГРУПИ ОРКЕСТРОВИХ ДОМР)

Конструкція інструментів групи кобз і прийоми звуковидобування однорідні, тому завдання та вимоги аналогічні завданням та вимогам при навчанні гри на кобзі (домрі *прима*):

- Стрій, діапазон, темброві особливості кожного із інструментів та особливості конструкції кожного з інструментів сімейства кобз (домр), медіатори для кожного інструмента.
- Основні положення виконавської постановки, пов'язані з різними розмірами інструментів.
- Цілеспрямовані рухи та координація рук при грі на всіх інструментах групи.

- Основні способи звуковидобування медіатором (ударами вниз і вверх, піцикато великим пальцем, тремоло).
- Загальні відомості про гру в позиціях у зв'язку з різною мензурою інструментів, поняття раціональної аплікатури.

Чотириструнна домра-прима (кобза) є одним із видів сімейства струнних щипкових музичних інструментів. Існує шість видів чотириструнних домр, які відрізняються за розміром. Найменша називається *ніколо*, потім *прима*, *альт*, *тенор*, *бас* і *контрабас*.

Стрій і діапазон кобзи (домри)

Відлік струн починається з тонкої струни. Стрій квінтовий.

I струна – *мі* другої октави

II струна – *ля* першої октави

III струна – *ре* першої октави

IV струна – *соль* малої октави

Діапазон: *соль* малої октави – *до* четвертої октави.

Домра ніколо: транспонуючий інструмент. Нотується октавою нижче.

I струна – *ля* другої октави

II струна – *ре* другої октави

III струна – *соль* першої октави

IV струна – *до* першої октави

Діапазон: *до* першої октави – *фа* четвертої октави.

Домра альт:

I струна – *ля* першої октави

II струна – *ре* першої октави

III струна – *соль* малої октави

IV струна – *до* малої октави

Діапазон: *до* малої октави – *фа* третьої октави.

Домра тенор: транспонуючий інструмент. Нотується октавою вище.

I струна – *мі* першої октави

II струна – *ля* малої октави

III струна – *ре* малої октави

IV струна – *соль* великої октави

Діапазон: *соль* великої октави – *фа* третьої октави.

Домра бас: записується у басовому ключі.

I струна – *ля* малої октави

II струна – *ре* малої октави

III струна – *соль* великої октави

IV струна – *до* великої октави

Діапазон: *до* великої октави – *фа* другої октави.

Домра контрабас: транспонуючий інструмент. Нотується октавою вище

I струна – *соль* великої октави

II струна – *ре* великої октави

III струна – *ля* контроктави

IV струна – *мі* контроктави

Діапазон: *мі* контроктави – *ля* малої октави.

Транспонуючий інструмент – реальна висота звучання, яка не співпадає з нотацією і відрізняється від неї на визначений інтервал. Транспонування в оркестрі народних інструментів необхідне для зручності читання нот з аркуша, оскільки додаткові лінії над і під нотним станом створюють додаткові труднощі. Транспонуючі інструменти кобзової (домрової) групи: *ніколо*, *тенор*, *контрабас*.

На інструментах групи домр (*альт*, *тенор*, *бас*, *контрабас*) найзручнішими є нижній та середній регістри. У верхніх регістрах звук жорсткий та різкий. Незважаючи на те, що ці інструменти за розміром відрізняються від домри *прима*, посадка та постановка рук на них дещо схожа. Ліва рука ставиться так, як і на *примі*. Найбільш характерні прийоми гри – тремоло, піцикато, спікато, стакато.

Єдина складність – це ширші лади і товстіший гриф, який потребує значної розтяжки пальців лівої руки. Постановку лівої руки на домрі бас та контрабас можна назвати позиційно-хроматичною, оскільки одна позиція – чотири лади (інтервал малої терції). Таким чином, в одній позиції півтони беруться сусіднім пальцем, тони – через палець. Великі інтервали вимагають зміни позицій та переміщення лівої руки по грифу. На домрах *бас* та *контрабас* грають за допомогою шкіряного

медіатора. На *контрабасі* 1-й та 2-й пальці лівої руки ставляться на свій лад кожний окремо, а слабші пальці – 3-й і 4-й – ставляться на відповідний лад разом. Роботу лівої руки утруднюють товсті, дуже високо натягнуті струни *контрабаса*. Тому при грі оркестрових партій на *контрабасі* найкраще максимально використовувати відкриті струни.

Слід пам'ятати, що результат занять залежить і від сприятливих зовнішніх умов – робоче місце, якість музичного інструмента, а також від свідомого та зацікавленого ставлення студента до виконання музичних вправ. Не менш важлива й критична самооцінка своїх досягнень і недоліків. Важливо звертати увагу на послідовність, поступовість занять від простого до складного.

Домра піколо

Прелюдія

Ф. Шопен
Инстр. В. Вікторова

Широко

ff

p

pp

Домра альт

Прелюдія

Ф. Шопен
Инстр. В. Вікторова

Широко

ff

p

pp

Домра бас

Прелюдія

Ф. Шопен
Инстр. В. Вікторова

Широко

ff

p

pp

ВИВЧЕННЯ БАЛАЛАЙКИ ПРІМА ТА ГРУПИ БАЛАЛАЙОК

Балалайка прима

- будова інструмента, правила користування, догляд та зберігання, установлення підставки на деці, стрій, розташування нот на грифі;
- настроювання інструмента;
- основні положення виконавської постановки: посадка, положення інструмента під час гри, постановка правої руки, особливості постановки лівої руки;
- раціональні рухи рук та пальців, їх координація;
- прийоми гри на балалайці *прима*: бряцання, арпеджіо, дріб, щипок і т. д.

Група оркестрових балалайок

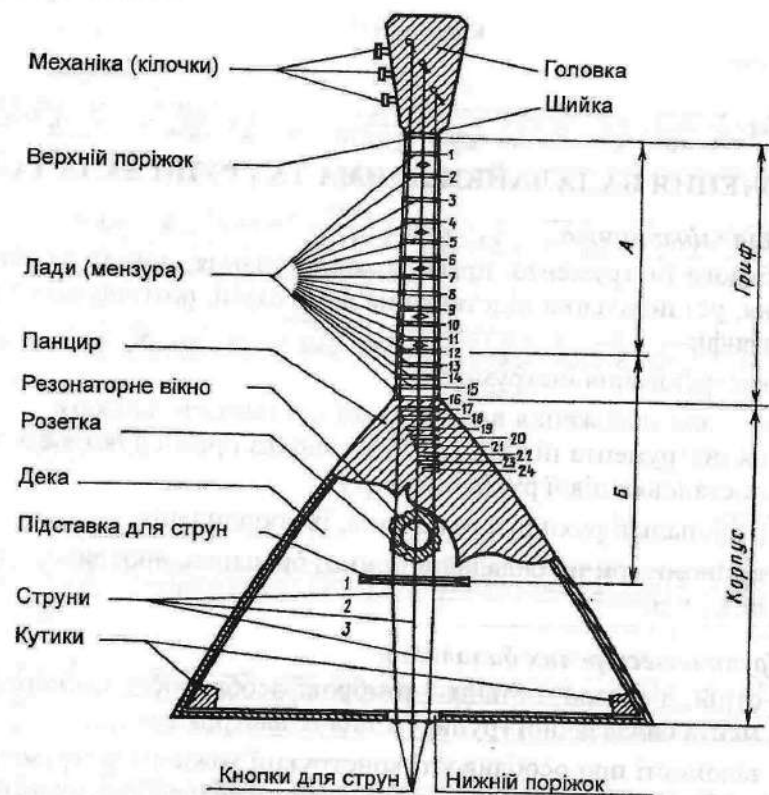
- стрій, діапазон, нотація і темброві особливості кожного інструмента балалаєчної групи, уміння їх настроювати;
- відомості про особливості конструкції кожного інструмента групи балалайок: *секунди*, *альта*, *баса* і *контрабаса*; розміри медіаторів, способи їх тримання, виготовлення і заточки.

Балалайка прима

Інструмент (це стосується усіх музичних інструментів) потрібно ретельно зберігати і постійно доглядати за ним. Щоб уберегти інструмент від пилу, бруду та вологи, його краще всього зберігати у футлярі або чохла.

При настройці інструмента потрібно правильно підбирати струни за якістю і товщиною. Інструмент звучить м'яко та виразно, якщо друга і третя струни жильні або капронові, товщиною – 0,93–0,95 мм.

Підставка на деці інструмента повинна бути розташована так, щоб дванадцятий лад давав чисту октаву по відношенню до звука цієї ж відкритої струни.

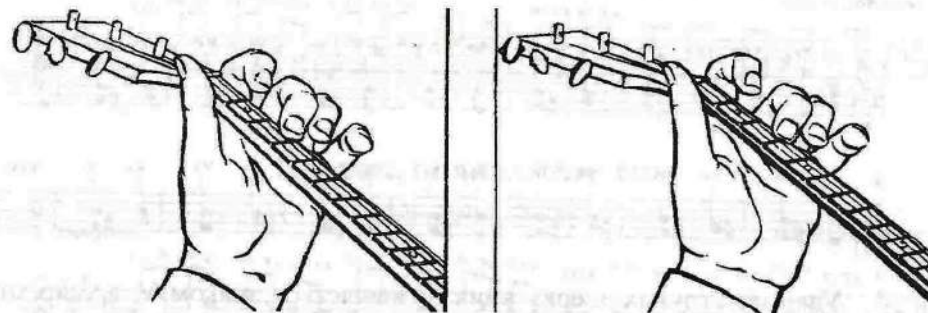
А – відстань від верхнього поріжка до 12 лада
Б – відстань від 12 лада до підставки

Посадка при грі на балалайці

Виконавська посадка не повинна втомлювати виконавця. Під час гри потрібно слідкувати за тим, щоб посадка не викликала викривлення хребта, не сковувала свободи рук.

Потрібно сісти на передню частину стільця, поставити зігнуті в колінах ноги прямо, встановити інструмент між колінами, злегка притиснути його ліктем правої руки до корпусу. Гриф інструмента беруть у ліву руку між великим та вказівним пальцями.

Щоб звук під час гри був чистим, потрібно притискати струни кінчиками (подушечками) пальців лівої руки якраз перед ладовими металевими поріжками.

Стрій балалайки прима.

I струна – *ля* першої октави

II струна – *мі* першої октави

III струна – *мі* першої октави

Діапазон – від *мі* першої октави до *ля* третьої октави.

Основні способи звуковидобування

При грі на балалайці застосовуються різні способи звуковидобування. Основні способи звуковидобування – це одинарні і подвійні щипки (піцкато), бряцання та тремоло, дріб, вібрато.

Одинарний щипок – це удар по струні великим пальцем зверху вниз при відносно нерухомому положенні кисті рук. У нотах цей спосіб позначають словами: щипком або *pizzicato* (скорочено – *pizz*).

Бряцання – найбільш звичайний прийом гри на балалайці – рівномірні удари вказівним пальцем лівої руки по струнах зверху вниз і знизу вверх. Рухи кисті повинні бути однаковими по силі; усі пальці правої руки, за виключенням вказівного, зібрані разом.

Удар по струнах зверху вниз позначається знаком V, а удар знизу вверх знаком Λ.

Вроде марша

Дм. Кабалевский
Перелож. А. Дорожкіна

Четко

Маленькая полька

Дм. Кабалевский

Умеренно скоро

Уж как по мосту, мосточку

Русская народная песня

Обр. А. Дорожкіна

Бойко

Пойду ль я, выйду ль я

Русская народная песня

Обр. А. Дорожкіна

Умеренно

Плавал, плавал селезень

Русская народная песня

Обр. А. Дорожкіна

Умеренно

Подвійний щипок: подвійне піцкато – перемінні удари по струні: зверху вниз – великим, а знизу вверх – вказівним пальцем. Рух кисті правої руки при грі подвійним щипком в основному схожий з рухом кисті при грі бряцанням.

Умерено

Тремоло – швидке повторення рівномірних і однакових за силою ударів по струнах, створює враження безперервності та спільності звучання. Рухи кисті правої руки при грі тремоло в основному схожі з рухами кисті під час гри бряцанням.

Малий дріб – позначається буквами м.др. над нотами. Виконується ударом по струнах чотирма пальцями (без великого) правої руки.

Великий дріб – позначається в.д. над нотами. Виконується ударом по струнах всіма п'ятьма пальцями правої руки.

Піцикато вібрато – позначається словами “вібруючи” або *vibrato* (скор. *vibr*) над нотами.

Практичне навчання на інструменті повинне починатися з одинарного щипка (*піцикато*).

Щоб закріпити пальці лівої руки, відпрацювати їх рухливість, ритмічність, координацію обох рук, використовують гами, арпеджіо, вправи. Їх потрібно грати щодня.

Вправа 1

Вправа 2

Гама

3 і 2 струни

1 струна

Гамма соль мажор

Гамма соль мінор мелодична

Как у наших у ворот

Російська пісня

Не швидко

Пойду ль я, выйду ль я

Російська пісня

Швидко

Позиції: позицією називається положення руки та пальців на грифі інструмента (аплікатура), зручне для виконання того чи іншого звуко-ряда, гами, вправи або якоїсь частини музичного твору. Перша позиція на балалайці – це найзручніше положення руки та пальців для виконання звуків від *мі* першої октави до *мі* другої октави.

Для оволодіння прийомом бряцання, удари по струнах потрібно робити над панцирем, ближче до грифу, пальцем (не нігтем), добуваючи м'які чисті звуки.

Працюючи над прийомом бряцання, потрібно досягати чіткого виконання ритмічного рисунка. Для подальшого відпрацювання прийому бряцання потрібно використовувати музичні твори, п'єси. Працюючи над ними, потрібно досягати свободи ударів кисті. Слідкувати, щоб не було затиснутості в кистьовому та ліктьовому суглобах.

При грі прийомом “подвійний щипок” рухи кисті правої руки в основному ті ж, що при грі бряцанням, але за амплітудою дещо менші. Удари по струнах повинні бути тільки за рахунок удару кисті правої руки, а не самостійних рухів пальців. Відпрацювати цей прийом у вправах краще всього у повільному темпі, слідкуючи за тим, щоб удари вниз і вверх були однакової сили. Уникати торкання сусідніх струн.

Оркестрові різновиди балалайок

Балалайки *секунда*, *альт*, *бас* і *контрабас* створені на основі балалайки *прима*. Та ж форма, той же устрій. Різниця – у строї, розмірах, прийомах гри, аплікатурі.

На балалайках *секунда* та *альт*, так як і на балалайці *прима*, можна грати одноголосні, дво- та триголосні звукові послідовності.

Одноголосся виконується наступними прийомами гри: піцкато великим пальцем, ударами медіатора в один або в другий бік (залежно від тривалостей), а також тремоло на одній струні.

У двоголоссі верхній голос виконується на першій струні, нижній – на другій і третій струнах одночасно. В акордах верхній голос виконується на першій струні, середній – на другій струні, нижній – на третій струні.

Акорди виконуються арпеджіато, ударами медіатора в одну або дві сторони, також тремоло.

На балалайках *бас* та *контрабас* найбільш розповсюджена гра одно-голосних звукових послідовностей, які виконуються піцкато великим пальцем, ударами медіатора в одну чи в другу сторону (на *контрабасі* перемінні удари застосовуються не дуже часто), тремоло на одній струні. Дво- та триголосся зустрічається тільки в партіях балалайки *бас* та виконується прийомом арпеджіато (за допомогою медіатора).

Балалайка секунда

Стрій

I струна – *ре* першої октави

II струна – *ля* малої октави

III струна – *ля* малої октави

Діапазон – від *ля* малої октави до *ля* другої октави.

Балалайка *секунда* відрізняється від *прими* більшим розміром, посадка та постановка лівої руки під час гри на цих інструментах однакова. Звуковидобування на балалайці *секунда* виконується великим пальцем або за допомогою спеціального медіатора (шкіряного, товщина якого від 2 до 3,5 мм). Характерні прийоми гри – піцкато, арпеджіато, тремоло, подвійні удари, удари зверху вниз.

Основні функції балалайки *секунда* в оркестрі:

- ритмічний акомпанемент;
- гармонічна педаль;
- мелодична фігурація.

Гамма ля мажор

Колыбельная

Гриби

Т. Потапенко
інстр. В. Глейхмана

Балалайка альт

Стрій.

Балалайка *альт* – це *транспонуючий* інструмент.

I струна – *ля* малої октави

II струна – *мі* малої октави

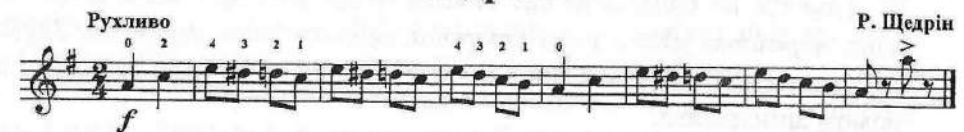
III струна – *мі* малої октави

Звуки нотуються октавою вище фактичного звучання.

Діапазон – від *мі* малої октави до *мі* другої октави.

Складність оволодіння цим інструментом – широкі лади та великий гриф, який вимагає значної розтяжки пальців лівої руки. Положення лівої руки та прийоми гри на балалайці *альт* такі, як на балалайці *секунда*.

Кадриль

Танець скоморохов

Балалайка бас

Стрій.

I струна – *ре* малої октави

II струна – *ля* великої октави

III струна – *мі* великої октави

Діапазон – від *мі* великої до *соль* першої октави

У конструкції балалайки *бас* багато спільного з балалайкою *контрабас*. Ці інструменти мають значно більший розмір та додаткову деталь – штир. Балалайка *бас* настраюється по чистим квартам.

Посадка: виконавець сідає на половину стільця і регулює довжину штиря, який залежить від росту граючого та висоти стільця. Закріпивши штир гвинтом, потрібно ставити його гострим кінцем у заглиблення на підлозі або спеціальну підставку. Корпус інструмента розміщується між колінами, ноги потрібно поставити на підлогу прямо на повну ступню. Напівзігнута в лікті права рука кладеться на деку. Кут нахилу грифа встановлюється так, щоб можна було без зусиль притиснути першим пальцем лівої руки третю струну на першому ладу. Посадка повинна бути вільною.

Постановка лівої руки на балалайці *бас* – позиційно-хроматична. На I струні в першій позиції така апплікатура:

1 палець – *мі* (2-й лад);

2 палець – *фа* (3-й лад);

3 палець – *фа-дієз* (4-й лад);

4 палець – *соль* (5-й лад).

При грі на балалайці *бас* виконуються такі прийоми: *удар зверху вниз, перемінні удари у дві сторони, арпеджіато, тремоло*. Звуковидобування здійснюється шкіряним медіатором. Акорди граються прийомом арпеджіато.

Приєм тремоло використовується в тих випадках, коли необхідно витримати басовий звук.

Основна функція балалайок *бас* та *контрабас* в оркестрі – гармонічна та ритмічна опора, виконання басового голосу гармонії. Також балалайки *бас* та *контрабас* можуть грати мелодичну фігурацію.

Пассакалія з сюїти №7 для клавіра

(уривок)

Г.Ф. Гендель

Переклад В. Розанова

Балалайка контрабас

Стрій.

I струна – *ре* великої октави

II струна – *ля* контроктави

III струна – *мі* контроктави

Діапазон – від *мі* контроктави до *соль* малої октави. Транспонуючий інструмент. Звуки нотуються октавою вище фактичного звучання.

Балалайка *контрабас* є найбільшим інструментом у групі балалайок.

Посадка – виконавець, відрегулювавши довжину штиря, упирає його в підлогу або підставку біля правого стегна та нахилиє контрабас так, щоб його верхній край знаходився майже під рукою. Ноги ставляться на підлогу.

Гриф нахилиється так, щоб граючий міг без перешкод притиснути першим пальцем третю струну на першому ладу.

На балалайці *контрабас* грають за допомогою шкіряного медіатора.

Великий розмір грифа, велика ширина ладових площадок балалайки *контрабас* створюють ряд незручностей у роботі лівої руки. Так, в обсязі однієї позиції пальці можуть одночасно охопити тільки три лади. Тому, розташовуючись в одній позиції по півтонах (як і на балалайці *бас*) 1–2 пальці ставляться на свій лад кожен окремо, а слабші 3-й

та 4-й – разом на відповідний лад, забезпечуючи достатнє зусилля для того, щоб притиснути струни до грифа.

Наприклад, у першій позиції на першій струні перший палець ставиться на другий лад (*мі*), другий палець – на третій лад (*фа*), третій та четвертий пальці разом ставляться на четвертий лад (*фа-діз*).

Основні прийоми гри на балалайці *контрабас* – удари зверху вниз та тремоло шкіряним медіатором. Подвійні удари застосовуються періодично. В окремих випадках використовується піцикато великим (вниз) або вказівним (щипком вверх) пальцями.

Поряд з грою басового голосу гармонії балалайці *контрабас* доручається виконання мелодії, викладеній у нижньому регістрі.

У ворот, у ворот

Російська народна пісня

обр. М. Фоміна

Рухливо

1 0 2 0 0 1 2 0 2 1 2 3 0 1 2 3 2 1 2

tr

8 0 2 1 0 4 3 2 1 2 1 0 3 2 1 0 3 1 0 1

Реве та стогне Дніпр широкий

Українська народна пісня

обр. Ленця

Не поспішаючи

0 3 0 1 2 simile 1 2 1 3 1 4 2 1 0 3 0 1 2

f

5 4 1 3 1 1 4 2 1 0 3 1 0 1 0 1 2 4 0

Полянка

обр. М. Фріда

Важко

f *p*

Казачок

Український народний танець

Скоро

Що я думаю

Польська народна пісня

Не поспішаючи, весело

f *p* *mf* *f*

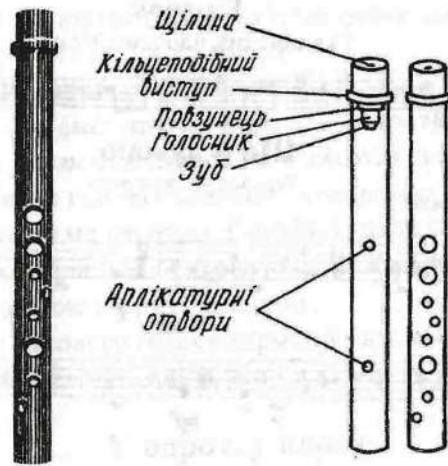
7 13 19 25

1 2 3 1. 2.

ВИВЧЕННЯ СОПЛКИ

Сопілка

- Будова інструмента.
- Правила догляду, використання інструмента.
- Основні положення виконавської постави, положення інструмента під час гри, постановка лівої та правої рук, пальців на інструменті.
- Правильне дихання, звуковидобування, аплікатура та штрихи.

Хроматична сопілка має оригінальну, досить просту будову. Вона являє собою трубку циліндричної форми довжиною 32 см і діаметром 2 см. Один кінець трубки закритий корком, який зветься денцем (звідси і назва такого роду інструментів – сопілка-денцівка). Частково в денці і частково на внутрішньому боці трубки прорізана прямокутної форми щілина для вдування повітря. Щілина закінчується квадратним врізом на трубці сопілки (голосником), протилежний край якого загострений (так званий “зуб”) і служить для розсікання струменя повітря.

До кільцеподібного виступу металічними стержнями кріпиться повзунець – пристрій для настроювання. Пересування його на голосник дає змогу понижувати весь звукоряд сопілки в межах майже півтону.

Надмірному зволоженню денця губами виконавця запобігає пластмасовий кружечок, який закриває вдувний кінець сопілки, залишаючи відкритою лише щілину.

Від середини сопілки (у бік, протилежний денцю) розміщені десять голосових аплікатурних отворів певних розмірів, які служать для висотного творення звукоряду в хроматичній послідовності від *до* першої до *соль* третьої октави.

Прототипом хроматичної сопілки за звукоутворенням, аплікатурою, строем і способом гри є хроматична поздовжня флейта. Вона відрізня-

ється від сопілки лише деякою зміною верхньої частини – дзьобоподібністю вдувного кінця.

За основу постановки сопілкаря треба прийняти природне (без будь-якого напруження) положення всього тіла.

Корпус повинен бути прямим, незалежно від гри стоячи або сидячи, груди злегка розгорнуті, що сприяє правильній роботі легень та вдихаючих і видихаючих м’язів. Під час гри сидячи не можна спиратись на спинку стільця, класти ногу на ногу.

Голову слід тримати рівно, не відхиляючи ні назад, ні вперед. Руки не притискати до тулуба, бо це утруднює дихання. Ліва рука має бути відставлена трохи далі, ніж права, бо вона міститься вище на інструменті. Руки не повинні бути напружені.

Пальці рахуються від великого (перший) до мізинця (п’ятий).

Вони повинні лежати на отворах легко, без надмірного тиску, а під час гри падати на отвори, але не вдаряти по сопілці. При відкриванні отворів пальці не повинні підніматися надто високо. Отвори слід закривати серединою пучок пальців. Пальці під час гри на сопілці повинні бути заокругленими. Найбільше заокруглюється третій палець, а мізинець – найменше.

Губи охоплюють половину денця та частину нижнього боку сопілки так, щоб струмінь повітря попадав прямо в щілину. Такі ж правила і на поздовжній флейті, за винятком того, що губами охоплюється верхній виступ мундштучної частини (“дзьоб”).

Дихання має виняткове значення для виразної гри на духовому інструменті, а також для збереження здоров’я виконавця.

Найкращим і найбільш поширеним під час гри на духових інструментах є грудно-черевне дихання, при якому роботі легенів допомагають діафрагма, грудні, черевні та міжреберні м’язи, що дозволяє при вдиханні заповнювати повітрям весь об’єм легенів, а видих робити повним.

Вдихання повітря проводиться через ніс та розімкнені куточки рота. Вдих повинен бути швидким, глибоким. У нотах місце вдихання повітря позначається знаком *V*.

Вдихати повітря можна після закінчення музичної фрази, після ліги, під час паузи, після тривалого звука.

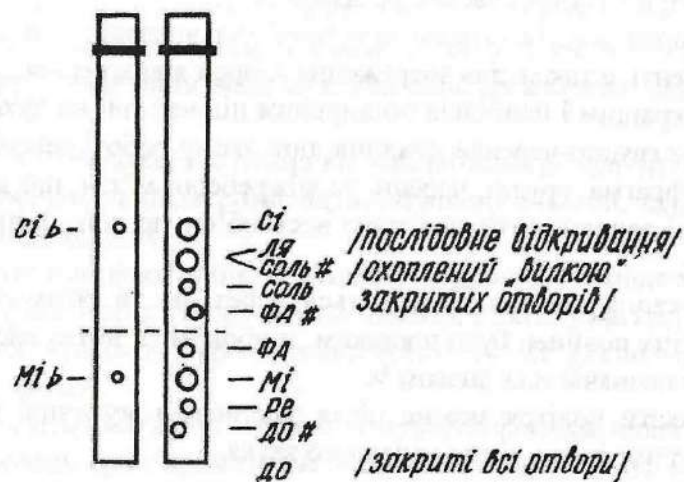
Видихати повітря, тобто вдувати його в інструмент, необхідно плавно, рівно, повним струменем.

Для звукоутворення сопілку приставляють до губів, роблять вдих, змикають губні м'язи по куточках рота, щоб не випускати повітря повз інструмент, і відштовхуючись язиком від нижнього краю передніх зубів верхньої щелепи, вдують повітря (це нагадує вимову пошепки складу "ТУ"). Такий відштовх язика зветь атакою або "ударом язика". Під час атаки звука язик рухається не вперед, а назад.

Атака звука буває твердою ("ТУ"), м'якою (на склад "ДУ", подвійною "ТУ-КУ"). Вид атаки залежить від характеру музичного твору, фразування, ритмічного малюнка.

Зберігати сопілку треба в полотняному мішечку: він пропускає повітря, що сприяє висиханню інструмента, зволоженого під час гри, або в спеціальному дерев'яному футлярчику з невеличкими отворами для доступу повітря. Необхідно оберегати інструмент від удару, падіння, різних коливань температури.

Висота звука сопілки залежить від величини стовпчика повітря у трубці інструмента. Коливання цілого стовпчика дає найнижчий звук хроматичної сопілки – "до" першої октави (сопілка звучить октавою вище від нотного запису). Вкорочення стовпчика повітря досягається відкриванням отворів. Малий отвір дає різницю у звучанні на півтона, великий – на тон.

Вивчення аплікатури хроматичної сопілки найкраще починати з найдоступнішого звука "сі" першої октави і йти в послідовності зниження звукоряду, тобто в порядку ускладнення аплікатури

Атака звука повинна здійснюватися на приготовлену його аплікатуру. Інакше початок даного звука буде супроводжуватися домішками від попереднього. Одним з важливих видів вправ є відпрацювання синхронності моменту відповідності між атакою звука і закриванням чи відкриванням аплікатурних отворів.

Хроматична сопілка підтримується в стійкому положенні під час гри тільки з допомогою закриття аплікатурних отворів. Часто не всі закриті отвори визначають аплікатуру даного звука. Тобто не впливають на його висоту. Висоту звучання *сі* і *сі-бемоль* визначають відповідно 1-й і 2-й отвори. Решта – закриті (6, 7, 8, 9, 10), служать підтримкою інструмента (велика підтримка).

Для стійкішого положення сопілки при виконанні звуків *ля*, *соль*, *фа* можна користуватись малою підтримкою, закриваючи 6-й і 10-й отвори, або ж тільки 6-й отвір першим пальцем правої руки.

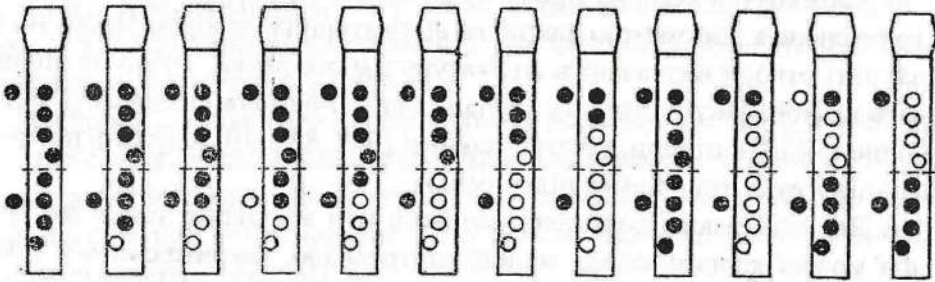
Сила звучання одного й того ж звука майже постійна. Сама природа звучання сопілки визначає динаміку окремих звуків:

- До – мі* першої октави – *p*
- Фа – сі* першої октави – *mp*
- До – фа* другої октави – *mp*
- Соль* другої октави і вище – *f*

Але при вмілому вдунанні повітря звучання одного й того ж звука можна посилити або послабити в рамках одного ступеня динаміки (*p – mp*, *mp – mf*, *mf – f* і навпаки).

Слід пам'ятати, що посилення струменя повітря без розширення призводить до передування й утворення октавного звучання. Але при розширенні надмірне прискорення струменя може також призвести до октавного передування. Збільшення гучності повинне обмежуватись обсягом можливого.

Основна аплікатура сопілки

○ Відкритий отвір
● Закритий отвір

Стрій сопілок:

1. *Прима*

Стрій – *До мажор*.

Діапазон: від *до* 2-ї октави до *соль* 4-ї.
Нотується октавою нижче.

2. *Альт*

Стрій – *Соль мажор*.

Діапазон: від *соль* 1-ї октави до *соль* 3-ї октави. Звукоряд хроматичний.

3. *Тенор*

Стрій – *Фа мажор*.

Діапазон: від *фа* 1-ї до *фа* 3-ї октави.
Звукоряд хроматичний.

4. *Баритон*

Стрій – *До мажор*

Діапазон від *до* 1-ї до *ля* 2-ї октави.
Звукоряд хроматичний.

5. *Бас*

Інструмент великих розмірів.

Стрій *До мажор*.

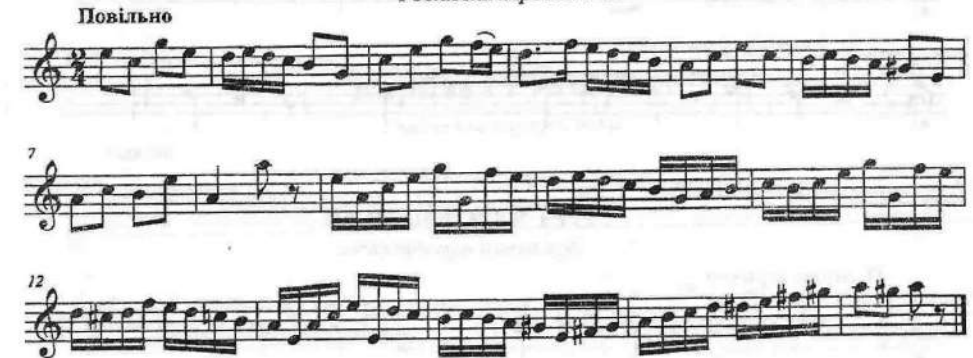
Діапазон: від *до* малої октави до *до* 1-ї октави. Нотується октавою нижче.

Полька

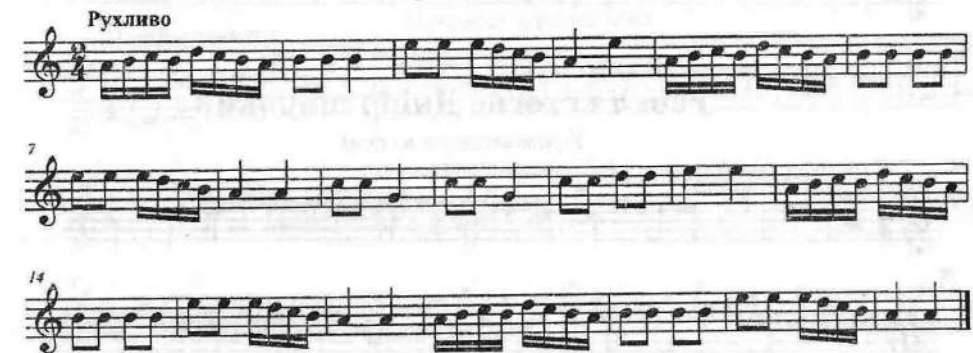
Белолиця круглолиця

Російська народна пісня

Ти до мене не ходи

Українська народна пісня

Українська народна пісня

Повільно

Через дорогу

Українська народна пісня

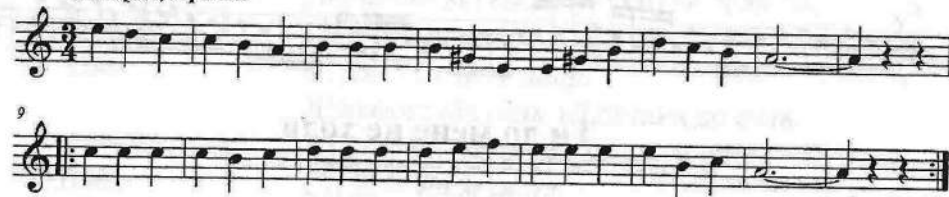
Спокійно

Ніч яка місячна

Українська народна пісня

Помірно, лірично

Реве та стогне Дніпр широкий

Українська народна пісня

Стримано, велично

Російська танцювальна

Швидко

За світ встали козаченьки

Українська народна пісня

Жваво

Карнавал у Венеції

Італійська народна пісня

Радісно

Ой за гаєм, гаєм

Українська народна пісня

Помірно швидко

ВИВЧЕННЯ ШЕСТИСТРУННОЇ КОБЗИ (ГІТАРИ)

Шестиструнна кобза (гітара):

- загальні відомості про будову інструмента, правила догляду та поводження з інструментом;
- основні положення виконавської постановки (посадка, положення інструмента під час гри), особливості постановки лівої та правої руки;
- настроювання інструмента;
- основні прийоми гри;
- загальні відомості про позиції, принципи переходу з однієї позиції в іншу.

Гітара має шість струн, з яких перші три – нейлонові, а три інші – нейлонові, обтягнуті металевим дротом (канітеллю). (*Мі, Сі, Соль, Ре, Ля, Мі*).

Ноти для гітари записуються октавою вище фактичного звучання.

Гриф гітари розділений на лади, відділені один від другого поріжками, кількість яких – дев'ятнадцять.

Звуковий об'єм гітари – майже чотири октави і складається з сорока нот.

Кожна струна може давати звук двадцяти нот.

В основі гри на шестиструнній гітарі потрібно вважати прийом барре – притискання вказівним пальцем лівої руки на одному ладу декількох або всіх струн.

За допомогою цього прийому легко переходити з однієї тональності в іншу.

Виконавські можливості гітари досить великі: оволодівши цим інструментом і прийомами гри на ньому, виконавець зможе освоїти багато прекрасних сторінок класичної та народної музики.

Гітару необхідно тримати у футлярі: це оберігає інструмент від механічних пошкоджень, захищає від вологи, різкої зміни температур.

Не потрібно тримати інструмент біля обігрівачів, на сонці, на протягу.

Після гри на інструменті потрібно протирати гриф, струни та корпус м'якою тканиною. Перед грою бажано мити руки (особливо тим, у кого потіють пальці).

Будова гітари

Корпус має верхню та нижню деки, з'єднані між собою обичайкою. У верхній деці є круглий отвір – розетка або голосник, на деці розташована підставка для струн.

Гриф – на ньому розташовані лади; верхня його частина називається головкою, на якій знаходяться кілочки – механізм для намотування струн.

Посадка:

Щоб правильно тримати гітару, потрібно сісти на стілець, ліва нога ставиться на підставку, висота якої 10–15 см, і відхилити праве коліно вправо. Ліве коліно знаходиться в природному положенні. Гітара кладеться виїмкою на ліве стегно так, щоб передня дека була вертикальна по відношенню до підлоги.

Таке положення дає інструменту три точки опори, які допомагають тримати його стійко.

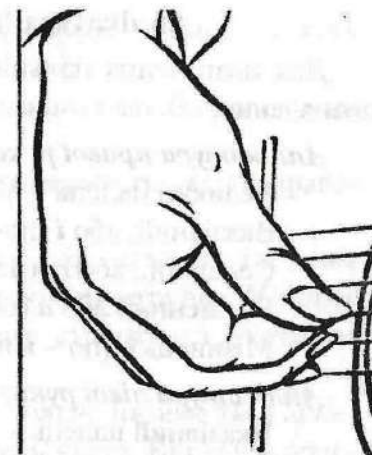
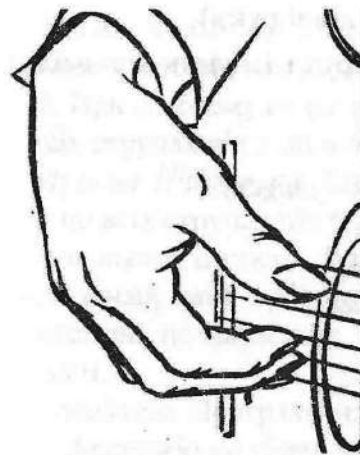
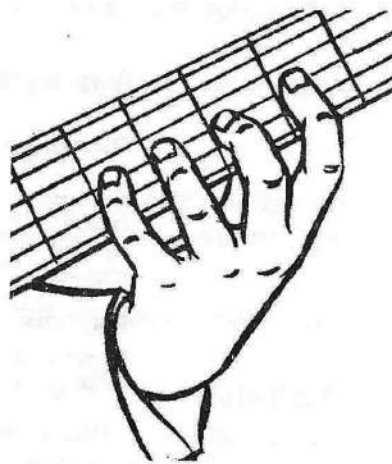
Ліва рука

Ліва рука легко підтримує гриф між великим і вказівним пальцями. Кінчик великого пальця повинен знаходитися з боку товстих струн під грифом і злегка торкатись його. Вказівний палець, середній, безіменний та мізинець – з боку першої струни.

Потрібно вільно опустити ліву руку, відхилити лікоть, кисть потрібно тримати округло. Пальці у напівзігнутому положенні ставляться на ладки пучками нігтьових фаланг (“молоточком”).

Права рука

Праве передпліччя спирається на ребро гітари, навпроти підставки. Кисть потрібно опустити над струнами з таким розрахунком, щоб вказівний, середній та безіменний пальці були над першими трьома струнами у напівзігнутому положенні. Добувати звук потрібно біля нижньої частини звукової розетки.

Звуковидобування

Звуки добуваються чотирма пальцями правої руки: великим, вказівним, середнім та безіменним. У деяких випадках застосовують і п'ятий палець – мізинець. Шосту, п'яту та четверту струни, на яких добуваються низькі звуки, називають *баси*. Частіше звуки на цих струнах добуваються великим пальцем.

Стрій гітари

Після настройки гітари струни відповідають звукам:

лади: I II III IV

1-а
2-а
3-а
4-а
5-а
6-а

Аплікатура (пальці правої та лівої руки)

Для позначення пальців правої та лівої руки існують відповідні позначення.

Аплікатура правої руки:

Великий палець + або *P* (по-іспанськи – *pulgar*)

Вказівний. або *i* (по-іспанськи – *indice*)

Середній.. або *m* (по-іспанськи – *medio*)

Безіменний або *a* (по-іспанськи – *anular*)

Мізинець *e* (по – іспанськи – *extreme*).

Аплікатура лівої руки:

Вказівний палець – 1

Середній – 2

Безіменний – 3

Мізинець – 4

Аплікатура правої руки ставиться над нотою, під нотою і з лівої сторони ноти.

Аплікатура лівої руки така, як і правої.

Позначення струн може бути над нотою, під нотою та з правої сторони ноти.

Позиції. Якщо вправи та гами не перевищують п'яти ладів, то це перша позиція. Якщо ліву руку перемістити так, щоб перший палець знаходився на другому ладу, а інші (відповідно) на наступних, то це буде друга позиція. Якщо зробити те ж саме, але тільки вказівний палець поставити на третій лад, то це буде третя позиція. Таким чином, позиція – це місцезнаходження вказівного пальця. У нотах позиції позначаються римськими цифрами: I, II, III і т. д.

Прийоми гри

Глісандо – прийом гри, при якому палець лівої руки, не відриваючись від струни, ковзає з одного ладу на другий. Позначається глісандо рисочкою, яка з'єднує дві ноти. При переході з одного звука на другий пальці лівої руки не змінюються.

Расгеадо (*Rasgeado*) – удар чотирма пальцями правої руки по декількох або по всіх струнах. Прийом виконується двома способами:

1. При сильному акцентуванні – удар чотирьох пальців по всіх струнах, тобто від 6 струни до 1 *trise*.

2. При слабкому акцентуванні – удар вказівного пальця правої руки по всіх струнах від 1 до 6 *index*.

Пульгар (*Pulgar* або *Pouce*) – удар м'якоттю великого пальця правої руки по всіх струнах від 6 до 1.

Виконання штриха: великий палець правої руки швидким і м'яким рухом у напрямку від 6 до 1 ударяє по черзі по всіх струнах. У нотах найчастіше позначається направленою вверх стрілкою з указаним пальцем.

Арпеджіо. Програвання звуків акорду роздільно називається арпеджіо. Арпеджіо на гітарі застосовується досить часто. Вправи в арпеджіо надають силу і впевненість пальцям правої руки. Щоб добре виконати арпеджіо, потрібно пальці лівої руки поставити на відповідні лади і після цього видобувати звук.

На гітарі можна грати у всіх тональностях. Але найбільш “ходові” тональності: *До мажор*, *Соль мажор*, *Ре мажор* і *ре мінор*, *Ля мажор* і *ля мінор*, *Мі мажор* і *мі мінор*.

Щоб полегшити виконання гам, потрібно тримати пальці правої руки достатньо розставленими. Поставити їх потрібно так, щоб вони могли опускатися та підніматися на струнах, не приводячи в рух кисть.

У п'есах необхідно слідкувати за дотриманням тривалостей у всіх голосах, щоб гра була зв'язною.

Вправа

3 0 2 3 0 2 0 1 2 3 0 2 0 1 3 0 0 2 0 1 3 0 1 3 1 0 3 1 0 2 0

5 0 3 0 2 0 3 2 3 2 0 3 2 3 0 2 3 0 2 3 0 2 0 1

ВИВЧЕННЯ БАЯНА

- Виконавська постановка.
- Правильна постановка рук.
- Основні принципи звуковидобування та прийоми гри на інструменті.
- Зміна руху міха інструмента.
- Вивчення та засвоєння клавіатур.
- Аплікатура.
- Штрихи, динаміка, агогіка.

З першого дня навчання гри на баяні потрібно стежити за правильною посадкою та триманням інструмента. Під час гри баяніст сідає на дві третини стільця. Праву ногу він ставить під прямим кутом, ліву – трохи вперед.

Надівши ремені на плечі, баян слід поставити так, щоб його нижнє поперечне ребро і низ грифа упиралися в стегно правої ноги. Корпус треба трохи нахилити вперед (щоб баян зручно стояв на стегнах). Уся посадка повинна бути така, щоб граючий почував себе якнайзручніше.

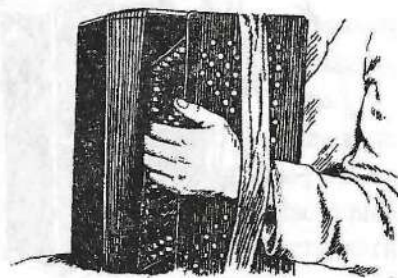

Під постановкою рук розуміють вироблення мінливих форм руки в русі, по суті – їх рух.

Однією з умов баянної техніки є відчуття вільності і гнучкості зап'ястя, а також м'язів передпліччя і кисті, які керують пальцевими й кистьовими рухами. Тримати пальці потрібно так, як ми тримаємо їх в жигті, щоб не викликати ні напруження, ні втоми. Під час гри пальці і кисть прибирають найрізноманітніших положень. Рухи рук і пальців повинні бути природними. Високо пальці над клавіатурою піднімати не потрібно. Слід уникати й незручних перехреснувань пальців відносно кисті.

Положення лівої руки

Для гри на баяні ліву руку просовують під робочий ремінь настільки, щоб більша частина ширини його була на передпліччі, а менша – на кистьовому суглобі. Зовнішнє ребро баяна повинне припадати на згин між першою і другою фалангою пальця. Усі інші пальці перебувають у трохи

зігнутому положенні, подушечки їх торкаються клавiш основного ряду. Другий палець, який є опорним для руки, міститься на клавiші *до*, перший – на клавiші *соль*, третій – на клавiші *фа*.

Під час гри ліва рука виконує такі функції:

- 1) стискує і розтягує міх;
- 2) натискає клавiші;
- 3) пересувається вздовж клавiатури.

Коли баяніст грає, другий палець його лівої руки натискає клавiші основного або допоміжного ряду, а перший палець – клавiші акордів – мажорних, мінорних або септакордів. Ці пальці є основними як під час гри басоакордових послідовностей, так і при спільній грі баса з акордом. Третій і четвертий пальці застосовуються здебільшого при виконанні мінорних септакордів, секунд акордів та септакордів другого ступеня мажору і мінору.

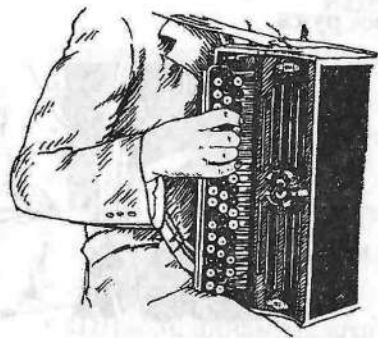
Клавiатуру можна умовно поділити на три частини, орієнтуючись на основний ряд:

- а) верхня частина (дізна) – *фа-діз, до-діз, соль-діз, ре-діз, ля-діз, мі-діз, сі-діз* з усіма відповідними поперечними рядами;
- б) середня частина – *фа, до, соль, ре, ля, мі, сі* з відповідними поперечними рядами;
- в) нижня частина (бемольна) – *сі-бемоль, мі-бемоль, ля-бемоль, ре-бемоль, соль-бемоль, до-бемоль, фа-бемоль* і відповідні поперечні ряди.

Постановка правої руки:

Великий палець правої руки міститься за грифом проти першого пальця і при поворотах кисті рухається паралельно з ним. Усі інші пальці правої руки містяться на клавiатурі.

Гама і вправи – не просто щоденне заняття, а необхідна умова для успішного технічного просування. Дуже важливо усвідомлювати необхідність систематичних занять по засвоєнню гам, різних вправ.

The musical score consists of seven staves of music in bass clef. The first staff shows four chords: P, C, P, C. The second staff shows a sequence of notes with dynamics P and C. The third staff shows a sequence of notes with dynamics P and C. The fourth staff shows four chords: P, C, P, C. The fifth staff shows a sequence of notes with dynamics P and C. The sixth staff shows a sequence of notes with dynamics P and C. The seventh staff shows a sequence of notes with dynamics P and C.

Гра гам, вправ, як правило, виконується не тільки для опанування аплікатури, а й для розвитку швидкості, для оволодіння ритмікою, динамікою і штрихами.

Працюючи над динамікою, слід виробляти звичку з однаковою силою натискати клавiшу як на форте, так і на піано. Водночас із розвитком слухового відчуття потрібно розвивати відчуття сили, з якою ліва рука має працювати з міхом: точно розрахувати, з якою силою стискати або розтягувати міх.

Lento

Lento

Lento

Для відчуття сили, з якою рука тягне міх, динамічну шкалу слід опрацьовувати послідовно у висхідному порядку – від піанісимо до фортисимо, і назад – від фортисимо до піанісимо, а також у різних варіаціях.

Штрихи можна поділити на два види: штрихи міха і штрихи пальця.

Штрихи міха баяністи виконують лівою рукою за рахунок зміни характеру руху міха. До них належать: м'який штрих – деташе, твердий штрих – маркато, різкий штрих – сфорцандо і три види ковзаючих штрихів – портаменто, а також міхове стакато і тремоло міхом.

Штрихи пальців виконуються за рахунок зміни характеру пальців. До них належать усі види легато, стакато (крім міхового) та нон легато.

Штрихи легатісимо і легато мають дуже велике поширення. У виконанні цим штрихом особливо добре звучать народні пісні. Слід пам'ятати важливе правило: не можна піднімати палець із клавіші, поки не почувеш, що вже зазвучав інший голос. Один звук немовби вливається в другий.

Legato – прийом зв'язаної гри, при якому звуки плавно переходять один в один, тобто попередній звук припиняється точнісінько в мить виникнення наступного. Легато не допускає “наповзання” звука на

звук. Рух міха повинен бути плавним, рівним. У нотному тексті позначається лігою або словом *legato*.

Non legato – прийом незв'язаної гри. Кожна нота витримується точно за тривалістю, але не зв'язується з наступною. У нотному тексті цей штрих або не позначається, або вказується словом *non legato*.

Staccato – прийом гри, при якому звуки видобуваються уривчасто. Стакато буває пальцеве, кистьове й міхове. Вибір того чи іншого виду визначається характером твору, фактурою, темпом, а також виконавськими можливостями й художнім смаком. Позначається крапками над чи під нотами або словом *staccato*.

Штрих *detache* (що означає “окреміий”, “роздільний”) – прийом відтворення низки окремих нот або акордів на стискання й розтягування міха. У нотній літературі вказується словом “міхом”, позначається: $\lrcorner \lrcorner$. Дуже швидко *moto di mantice* переходить у міхове тремоло.

Портаменто – позначається рисою під або над нотою, кожний звук повинен бути зіграний роздільно, але тривалість кожного з них витримується точно. Пальці з деяким нажимом вдаряють по клавішах.

Аплікатура – на правій клавіатурі застосовуються всі п'ять пальців, але необхідно по можливості зберігати їх природне розташування.

На лівій клавіатурі, підбираючи аплікатуру, необхідно прагнути, щоб кисть по можливості перебувала у природному положенні.

Вибираючи аплікатуру, необхідно врахувати такі моменти:

1. По можливості зберігати природне розташування пальців на клавіатурі.
2. Уникати натискання одним і тим же пальцем сусідніх нот, виключаючи ковзання пальця на близько розташовану клавішу.
3. При повторенні однієї і тієї ж ноти більше двох разів зміна пальців обов'язкова.

На початковій стадії навчання технічні вправи є необхідним матеріалом. Систематична робота над гамми й арпеджіо найбільш корисна для розвитку технічних навиків. Ця робота повинна починатися з повільного програвання, слідкуючи за якістю звука, ритмічною рівністю й точністю виконання штрихів (легато, стакато, нон legato). Корисно грати гамми, арпеджіо з різними динамічними відтінками. При виконанні гамм увага студента повинна бути направлена на суворе

дотримання аплікатури, на правильне положення руки. Рука повинна рухатися по клавіатурі без поштовхів, рівномірно. Звук повинен бути рівним і повним. Рухи пальців – спокійні, упевнені, без зайвих зусиль та напруги. Пальці повинні бути у вільно-зібраному положенні. При виконанні арпеджіо увага студента повинна бути направлена на плавні рухи кисті та правильне положення руки, а також на рівне ведення міха й плавну зміну направлення міха.

Дибидиби

Українська народна пісня

Allegro

mf

Б Б Б Б Б Б Б Б Б Б Б Б

2 4 3 4 L 3 4 2 4 3 4 L 3 4 2

Detailed description: This is a piano accompaniment for the Ukrainian folk song 'Дибидиби'. It is in 2/4 time and marked 'Allegro'. The right hand plays a simple melody with eighth notes, while the left hand provides a rhythmic accompaniment with chords. Fingerings are indicated above the notes, and dynamics like 'mf' and 'B' (B-flat) are shown.

Ви, музики, хлопці добрі

Українська народна пісня

Allegro

f

Б 7 Б 7 tr 7 M

2 3 4 2 3 2 3 4 2 4 2 1

Detailed description: This is a piano accompaniment for the Ukrainian folk song 'Ви, музики, хлопці добрі'. It is in 2/4 time and marked 'Allegro'. The right hand features a melody with some triplets and slurs. The left hand has a steady accompaniment with chords. Dynamics include 'f' and 'tr' (trills), and notes are marked with 'B' and '7'.

7 L 2 rit. 50

Detailed description: This block shows the continuation of the piano accompaniment for 'Ви, музики, хлопці добрі'. It includes a 'rit.' (ritardando) marking and ends with a measure marked '50'.

Козачок

Український народний танець

Moderato

mf

Б 7 Б 7 Б 7 Б 7

2 5 4 3 2 3 L 2 5 4 3 2 3

Detailed description: This is a piano accompaniment for the Ukrainian folk dance 'Козачок'. It is in 2/4 time and marked 'Moderato'. The right hand plays a melody with eighth notes and slurs. The left hand has a simple accompaniment with chords. Dynamics include 'mf' and notes are marked with 'B' and '7'.

5 2 4 2 4 2 3 L 2 4 2 4 2

Detailed description: This block shows the continuation of the piano accompaniment for 'Козачок'. It includes a 'L' (legato) marking and continues the melodic and harmonic lines.

Латвійська полька

1 2 1 2 1 4 V 3 2 2 1 3 1 3 2

Б Б Б Б 7 Б Б Б Б

2 3 2 1 2 1 3 2 1 2 3 1 3 2

Detailed description: This is a piano accompaniment for the Latvian polka. It is in 2/4 time. The right hand has a lively melody with many slurs and accents. The left hand has a rhythmic accompaniment with chords. Dynamics include 'B' (B-flat) and '7'.

6 V 3 2 3 2 1 2 2 M 3 1 2 3 2 1 2 3 2

Б Б 7 Б 7 Б Б

1 3 2 1 3 1 3 2 1 3 2 1 3 2

Detailed description: This block shows the continuation of the piano accompaniment for the Latvian polka. It includes a 'M' (marcato) marking and continues the melodic and harmonic lines.

11 V 3 1 2 3 2 3 1 2 3 1 M 3 3 2 3 3 2 V 3 3 2 1

7 Б 7 Б 7 Б 7 Б

Detailed description: This block shows the continuation of the piano accompaniment for the Latvian polka. It includes a 'V' (vivace) marking and continues the melodic and harmonic lines.

Ой, мы дерево срубили

Російська народна пісня

Commodo (Спокійно)

mf

M M M M

4 3 4 2 4 2 3 2 3 4

Detailed description: This is a piano accompaniment for the Russian folk song 'Ой, мы дерево срубили'. It is in 2/4 time and marked 'Commodo (Спокійно)'. The right hand plays a simple melody with slurs. The left hand has a simple accompaniment with chords. Dynamics include 'mf' and notes are marked with 'M'.

Рекомендується на початку вивчення п'єс програти окремо мелодію (правою рукою), а потім програти акомпанемент (лівою рукою). Грати двома руками одночасно рекомендується тільки тоді, коли п'єса буде вивчена кожною рукою окремо. При грі обома руками необхідно слідкувати за одночасним натискуванням клавіш на правій та лівій клавіатурі.

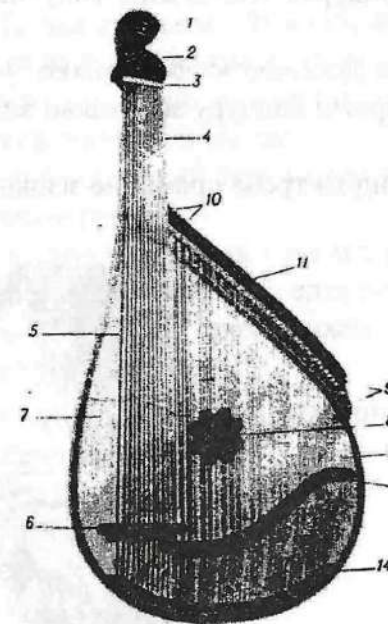
На початку розучування п'єсу потрібно грати у повільному темпі, обов'язково слідкувати за дотриманням правильних штрихів (легато чи стакато), динамікою, рухом міха і т. д.

ВИВЧЕННЯ БАНДУРИ

- Будова інструмента, правила використання, догляд та поводження з інструментом, розташування нот.
- Основні положення виконавської постановки: посадка, положення інструмента під час гри, постановка лівої та правої руки.
- Прийоми гри: щипок, арпеджіо ломане, коротке, хід терціями, послідовні терції і т. д..
- Динаміка.

Будова і настроювання бандури кийського типу

ОПИС БАНДУРИ

1. Головка грифа
2. Кілочки для басів
3. Поріжок грифа
4. Гриф
5. Басові струни
6. Підструнник для басів
7. Дека
8. Резонаторний отвір
9. Шемсток
10. Кілочки для приструнків
11. Костяні поріжки для приструнків
12. Приструнки
13. Підструнник для приструнків
14. Кріплення струн

Бандура складається з двох основних частин – корпусу і грифа, які у свою чергу поділяються на дрібніші складові частини.

Корпусом бандури звемо резонаторну коробку, тобто всю широку частину інструмента.

Угорі корпус бандури наглухо з'єднаний з грифом, який являє собою верхню вузьку й видовжену частину інструмента. Гриф закінчується головкою. Основну частину корпусу становить округла, здебільшого довбана частина інструмента, покрита декою. У середній частині деки прорізано резонаторний отвір. Права верхня частина корпусу, де розміщені пристрункові кілочки й кістяні поріжки для приструнків, зветься шемстоком. На деці лежить підструнник для приструнків і басових струн. Басові струни розташовані на грифі. У верхній частині вони чіпляються за кілочки на голівці, а в нижній – за спеціальні кріплення.

Приструнки розташовані на деці. У верхній частині вони чіпляються за кілки на шемстоку, а внизу, так само як і басы, – за спеціальне кріплення.

У сучасних хроматичних бандурах Київського типу налічується 56 струн.

Бандуру можна настроїти за допомогою фортепіано, у разі відсутності фортепіано можна настроїти бандуру за правою клавіатурою баяна.

Грають на бандурі сидячи. Сидіти треба прямо, не згинаючись і не нахиляючись на один бік.

Основна точка опори мусить бути внизу, на лівій нозі, вище коліна. Стілець треба вибирати не дуже високий, щоб бандура не сповзала з колін. Права нога ставиться на підлогу всією ступнею, ліва спирається на неї лише передньою частиною ступні.

Весь інструмент має бути схилений на лівий бік так, щоб нижня частина грифа була на лінії лівого плеча. Ліва рука підтримує бандуру в цій частині й водночас грає на басах.

Права рука. Під час гри на бандурі на праву руку припадає основне технічне навантаження. Грає вона переважно на приструнках, але при потребі може і на басах. Спокійно, ненапружено зігнути руку в лікті

й перенести пальці на приструнки – це і буде правильне положення руки.

Слід пам'ятати, що кисть правої руки мусить бути рухливою, але не напруженою. Палець торкається струни пучкою і зараз же щипає її нігтем. Пучка є надзвичайно чутливим регулятором, що керує силою щипка, змінює самий його характер і цим дає найтонші нюанси звука.

Тихий і глибокий звук можна видобути, взявши струну пучкою і злегка торкнувшись її нігтем.

Гострий і дзвінкий звук можна видобути самим нігтем і мінімальним дотиком пучки.

Тембр звука залежить і від місця, де взято струну. Щоб одержати найкращий звук на бандурі, слід дотримуватись лінії гри, яка йде над звуковим вікном, але трохи нижче перехрещення основних і додаткових приструнків.

Аплікатура. Позначення пальців для обох рук:

Великий – перший 1

Вказівний – другий 2

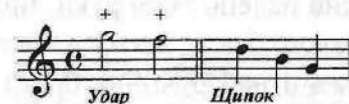
Середній – третій 3

Безіменний – четвертий 4

Мізинець – п'ятий 5

Усі пальці беруть струни в напрямку до себе; перший же палець бере струни в напрямку від себе, тобто з протилежного боку.

Є два способи звуковидобування на бандурі: це гра щипком і ударом по струні.

Удар позначається знаком + над верхньою нотою або акордами. При ударі палець відразу ж лягає на сусідню струну, а при щипку піднімається вгору.

Пропонується ряд вправ для правої руки у Соль мажорі.

Перші вправи призначено для гри на одній струні послідовно всіма пальцями правої руки. Ці вправи привчають тримати пальці вкупі і водночас грати кожним окремо.

Права рука

Вправи для всіх п'яти пальців правої руки, причому кожний палець грає на окремій струні. Потрібно застосовувати принцип послідовної підставки пальців.

Ліва рука. Положення лівої руки на бандурі зовсім інше, ніж правої. Перш за все, вона підтримує бандуру в нижній частині грифа, який спирається на великий палець лівої руки. Інші чотири пальці, перекинуті через гриф з правого боку, грають на басах.

У такому положенні найзручніше брати струни другим, третім і четвертим пальцями. П'ятий палець – найкоротший, незручний для гри, і ним користуються рідко.

Під час гри ліва рука має бути ненапружена. Лікоть не треба відставляти вгору і притискувати до корпусу бандури. Уся рука тримається вільно, спокійно, особливо кисть і пальці.

При видобуванні звука на басах (як і в правій руці) палець спочатку лягає на струну пучкою, а потім щипає її нігтем.

Аплікатура залежить від чергування струн.

Вправи для правої руки: Тримати пальці слід приблизно так: четвертий палець – у лівій стороні грифа, третій – посередині, а другий – у правій стороні грифа.

Особливістю гри лівою рукою є те, що на басових струнах грають тільки одним, рідко двома пальцями (третім і четвертим).

Вправи для гри обома руками:

Терції. Основою техніки гри на бандурі є гра терціями. У правій руці їх виконання не становить будь-яких труднощів. Найчастіше терції грають другим і третім пальцями.

Сексти: Сексти грають пальцями першим і третім. Іноді зручніше грати першим, другим і третім. Слід виробити пальцеве відчуття відстані, що утворює цей інтервал, і дотримуватися її неухильно.

Спосіб звуковидобування наближається до щипка по струнах нігтем.

Октави: особливе місце в техніці гри правою рукою займає інтервал октави. Звичайно октаву грають першим і четвертим пальцями. Іноді використовують перший, другий, третій і четвертий пальці підряд. При цьому нижній звук октави беруть першим пальцем, а верхній – останніми трьома пальцями по чергово.

Акорд: Найпростішим видом акорду є тризвук. Він складається з трьох звуків, розташованих на відстані терції.

Особливістю акордової гри є те, що струни беруться одночасно кількома пальцями. Притому звук повинен видобуватися всіма пальцями з однаковою силою. Спосіб гри оснований на легкому короткому щипку нігтями. Усі пальці тримаються разом.

Арпеджіо: під час гри арпеджіо в межах октави пальці повинні брати послідовно струну за струною протягом усієї вправи, тримаючись на відповідних струнах.

Арпеджіато: зручний і ефективний спосіб гри на бандурі. Особливістю його є те, що пальці послідовно один за одним беруть струни, зв'язуючи всі щипки в один рух руки.

Глісандо: виконується на основних приструнках рухом одного пальця. Цей рух може бути направлений від себе і до себе. У висхідному русі глісандо виконується першим пальцем, у низхідному – другим, третім і четвертим. При цьому палець швидко і легко ковзає по струнах.

Пишеться: Виконується: Пишеться: Виконується:

gliss. gliss. gliss.

Глушіння звука: на бандурах немає педалі, і звук струни затихає сам собою. Але часто буває потрібен короткий звук, при якому струни звучать лише певний короткий час. Глушіння звука (демпферизація) робиться пальцями або всією рукою. Пальці, взявши струни, зараз же лягають на них пучками. Біля звуків, які треба глушити, ставиться знак *.

a)

b)

Гами, арпеджіо і тризвуки рекомендується грати спочатку в повільному темпі, на піано, згодом поступово прискорюючи темп і переходячи до гри на форте.

Особливу увагу слід звернути на рівність виконання й аплікатуру.

Зміст своїх занять і форму їх організації студент повинен уміти контролювати. Щоб здійснювати цей контроль, необхідно виховувати в собі звичку до самоспостереження, навичку відчувати не тільки те, що повинно звучати на інструменті, але й те, що конкретно в даний момент прозвучало.

Вправи без самоспостереження, без самокритики можуть тільки поглиблювати помилки.

Гами та арпеджіо

Ой ти, дівчино зарученая

Українська народна пісня

гармонізація В. Войта

Помірно

2 3 2 1 2 3 4 3 2 1 2 3

p

3 2

9 4 3 2 1 2 3 4 3 2

mf

2 4 2 3

Чи ти, милий, пиллом припав

Українська народна пісня

обробка М. Опришка

Не швидко

tr

Чи ти ми - лий, пи - лом при - пав, чи ме - те - ли - це - ю?

tr

3 2 3 2 2 4 4 2 3 2 2 3

5 1. 2.

Чом до ме - не ти не хо - диш ці - с - ю ву ли - це - ю? // - це - ю?

4 3 2 1 3 3 1 2 3 3 1 3 1 2.

2 3 2 3 4 2 3 2 3 2 3 4 3 4

Ой ходила дівчина бережком

Українська народна пісня

обробка М. Опришка

Помірно

mf

Ой, хо - ди - ла дів - чи - на бе - реж - ком, ой хо - ди - ла

mf

5 дів - чи - на бе - реж - ком. За - га - ня - ла се - лез - ня

5

9 ба - тіж - ком, за - га - ня - ла се - лез - ня ба - тіж - ком.

9

Козачок

Український народний танець

обр. А. Бобиря

The musical score is written for piano in 2/4 time. It consists of three systems of music. The first system starts with a tempo marking 'Помірно' (Moderato) and a dynamic marking 'f'. The second system includes a first ending marked '1.' and a second ending marked '2. Кінець' (The End). The third system continues the piece with various fingering numbers (1-5) and a final double bar line with repeat dots. The score includes both treble and bass clefs.

Завжди треба пам'ятати про психологічні фактори: увагу, свідомість, уяву, емоції. Не можна забувати, наприклад, про те, що увага швидко стомлюється, а без неї робота на інструменті недоцільна.

Дуже важливо вміти визначити, в чому полягає трудність, виділити її з контексту й розбити на окремі елементи, над якими слід працювати.

При кожному повторенні треба ставити перед собою певне завдання, раз у раз змінюючи його й ускладнюючи.

Працюючи над вправами, слід урізноманітнювати їх динаміку, ритміку тощо. Таким чином вправа, гама, арпеджіо стає творчим процесом.

Тривале повторення певних технічних вправ допомагає розвивати специфічні рухи, які виробляють основні технічні властивості виконання: точність, автоматичність і впевненість.

Потрібно також навчитися знаходити помилки і недоліки в процесі самостійної роботи й бачити її труднощі, виховувати в собі наполегливість і прагнення до подолання цих труднощів.

Для успішної самостійної роботи слід виховувати в собі смак до хорошого звучання інструмента.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексєєв І. Викладання гри на баяні. – К.: Музична Україна, 1957.
2. Баїтан С. Школа гри на бандурі. – К.: Музична Україна, 1989.
3. Гвоздь П. Бандура. 1 кл. – К.: Музична Україна, 1977.
4. Гризодуб В., Міхеліс В. Школа гри на чотириструнній домрі. – К.: Музична Україна, 1978.
5. Іванов П. Оркестр українських народних інструментів. – К.: Музична Україна, 1981.
6. Мазур Я. Буквар сопілкаря. – К.: Музична Україна, 1990.
7. Міхеліс В., Калінін А. Початкова школа гри на чотириструнній домрі. – К.: Музична Україна, 1967.
8. Опришко М. Школа гри на бандурі. – К.: Музична Україна, 1967.
9. Петренко В. Етюди для бандури на різні види техніки. 1 кл. ДМШ. – К.: Музична Україна, 1979.
10. Різоль М. Українські народні пісні і танці. – К.: Музична Україна, 1988.
11. Агафосин П. Школа игры на шестиструнной гитаре. – М.: Советский композитор, 1988.
12. Акимов Ю. Школа игры на баяне. – М.: Советский композитор, 1983.
13. Андрюшенков Г. Начальное обучение игре на балалайке. – Л.: Музыка, 1983.
14. Баян и баянисты. Сборник методических статей / Под ред. Ю. Акимова. – М.: Советский композитор, 1977.
15. Варфоломеев А. Музыкальная грамота для баянистов и аккордеонистов. Вып. 4. – Л.: Музыка, 1990.

16. *Говорушко П.* Методика обучения игре на народных инструментах. – Л.: Музыка, 1975.
17. *Говорушко П.* Школа игры на баяне. – Л.: Музыка, 1981.
18. *Иванов-Крамской А.* Школа игры на шестиструнной гитаре. – М.: Музыка, 1989.
19. *Каргин А.* Работа с самодеятельным оркестром русских народных инструментов. – М.: Музыка, 1982.
20. *Ларичев Е.* Самоучитель игры на шестиструнной гитаре. – М.: Музыка, 1991.
21. *Лондонов П.* Народные песни в обр. для баяна. – М.: Советский композитор, 1968.
22. *Онегин А.* Школа игры на баяне. – М.: Музыка, 1965.
23. *Пухоль Е.* Школа игры на шестиструнной гитаре. – М.: Советский композитор, 1992.